

När kurslitteratur blir receptförslag – Om bristen på kritiska textläsningar

Susanne Dodillet

Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet

”Detta är den mest sexistiska kursbok jag har hållit i min hand”, så inledde jag häromdagen min föreläsning för en grupp studenter vid Göteborgs universitet. Lärandeteori stod på schemat, det var min uppgift att introducera Knud Illeris *Lärande* (2007).

Illeris *Lärande* används regelbundet som kursbok när lärandeteorier står på schemat vid de svenska lärosätena. Jag tar upp detta exempel för att varna för receptläsningar i alla möjliga utbildningssammanhang. Som universitetslärare borde vi ägna tid åt kritiska textläsningar tillsammans med våra studenter istället för att lämna studenter med uppgiften att självständigt läsa komplexa kursböcker som syntetiserar annan för de flesta okänd litteratur. Vi borde dessutom avstå från att anvisa studenter att använda kursböcker för att reflektera över annat än deras innehåll. Åtminstone så länge vi inte har säkerställt att våra studenter kan förhålla sig kritiskt till litteraturen.

Illeris *Lärande* tillhör kurslitteraturen som i olika utbildningar introduceras ”som redskap för att belysa komplexiteten i lärande” (GU), eller eftersom man intresserar sig för dess ”tillämpbarhet i pedagogisk forskning och praktik” (LU). ”Ta också hjälp av t ex Illeris kap 9” uppmanas studenter när de ska reflektera kring olika lärandesituationer i en aktuell studiehandledning från Stockholms universitet. Kursboken introduceras som någonting som ska appliceras, ingenting man belyser kritiskt. Den introduceras som en samling receptförslag.

Genom att tacka ja till att undervisa studentgruppen jag nämnde, hade jag tackat ja till att följa kursguiden. Enligt denna var det min uppgift att berätta hur *Lärande* kunde användas som redskap till reflektioner över undervisning. Jag skulle inte förhålla mig kritiskt och varken diskutera kursbokens sexistiska inslag eller annat som jag uppfattade som uppenbara brister.

Anledningen till att Illeris används som kurslitteratur är hans modell av ”Lärandets tre dimensioner”. Enligt denna omfattar allt lärande en kognitiv eller innehållsdimension, en emotional eller drivkraftsdimension och en social eller samspelsdimension. Illeris förespråkar ”ett helhetsperspektiv på lärande” som är okontroversiellt och lätt att förmedla. Problemet är att grunderna för och detaljerna i Illeris modell är mycket svårare att komma åt.

Sin lärandeteori bygger Illeris upp genom att diskutera ett trettiotal lärandeteoretiska positioner. Denna genomgång av ett spretigt urval av främst psykologisk och pedagogisk forskning men också sociologisk teori är den andra aspekt som brukar räknas till bokens förtjänster. Förhoppningen är att *Lärande* ska ge studenter en överblick över centrala forskningspositioner inom ämnet. Men då dessa positioner inte presenteras i sin egen rätt utan som trådar som leder till Illeris egen megateori, är de vinklade. Illeris betonar det han behöver för sitt eget teoribygge.

Genomgången fungerar för den som redan är bekant med området, det är dock tveksamt om den stora mängden av komprimerade sammanfattningar lämpar sig som studentlitteratur. För att kunna ta ställning till Illeris teori skulle de flesta studenter behöva gå tillbaka till käl-

Författarkontakt: susanne.dodillet@ped.gu.se

ISSN 2000-7558
© Högre Utbildning
<http://www.hogreutbildning.se>

Tidskriften tillämpar kollegial granskning för bidrag av typen ”Artikel”. Övriga bidrag granskas redaktionellt. För mer information hänvisas till <http://hogreutbildning.se/page/om-tidskriften>

lorna, vilket är omöjligt inom de tidsramar som brukar avsättas för behandlingen av denna och liknande böcker. Resultatet är ytliga genomgångar av en lärandeteori som egentligen kräver kritiska läsare, vilket Illeris syn på lärande och kön är ett tydligt exempel på.

I slutet av sin bok konstaterar Illeris att det är ”anmärkningsvärt och betänkligt” att nästan alla de teoretiker som han behandlat i sin genomgång är män. Utifrån hans kapitel om samspeleddimensionen skulle detta kunna förklaras på en sociologisk nivå: genom historien har kvinnor inte fått samma möjligheter som män att ägna sig åt teoribildning. Illeris väljer dock en mer betänklig förklaring. Han argumenterar utifrån psykologiska och biologiska teorier när han skriver att ”[d]en form av teoriutveckling som jag behandlat i denna bok är uppenbart något som i högre grad appellerar till män än till kvinnor. Det kan man i sin tur relatera till Baron-Cohens teori om mäns starkare systemorientering och kvinnornas starkare empatiska orientering.” En av de många dispositioner och förutsättningar som lärare enligt Illeris ska ta hänsyn till är i enlighet med detta skillnaderna i funktionssättet mellan de båda könen. ”Den kvinnliga hjärnan”, förklarar Illeris med ett citat av Baron-Cohen, ”är övervägande programmerad till empati. Den manliga hjärnan är övervägande programmerad för förståelse och systemkonstruktion.”

Teoretiskt är det möjligt att det förekommer kritiska läsningar av *Lärande* på svenska lärarutbildningar, men jag har inte hittat någon kursplan som ger utrymme för de närläsningar som jag tror skulle vara nödvändiga för att bearbeta en bok som denna.

Redan de korta textställen jag refererar ovan levererar stoff för flera seminarier. Men i kursen jag undervisar finns ingen tid att undersöka hur modern genusforskning ser på könsskillnader och att diskutera Illeris teorier utifrån detta. Jag skulle också vilja gå tillbaka till Illeris källor. Då skulle studenterna kunna upptäcka att tesen om att män är programmerade för systemkonstruktion bygger på en enkätstudie med könade frågor där försökspersoners intresse för faktarutor om sportresultat avgör en människas ”systemizing quotient”. Illeris syn på könsskillnader skulle också kunna användas för en vidare diskussion av det psykologiska paradigmet att försöka göra allmängiltiga utsagor om människan som uppenbarligen kännetecknar delar av Illeris lärandeteori. Hur relevant är Illeris generaliserande beskrivningar för lärare som aldrig möter en allmän människa i en generell situation utan alltid en unik människa i en specifik situation, är en fråga som borde ställas i detta sammanhang.

Illeris Lärande har tillkortakommanden. Det stora problemet är emellertid när denna bok och mycket annan kurslitteratur läsas som handlingsrekommendationer istället för att användas som objekt för kritiska läsningar.

REFERENSER

- Baron-Cohen, S., Richler, J., Bisarya, D., Gurunathan, N., & Wheelwright, S. (2003). The systemizing quotient: An investigation of adults with asperger syndrome or highfunctioning autism, and normal sex differences. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, 358(1430), 361-374.
- Illeris, K. (2007). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.